

Türkiye coğrafyasında genel kültür, alt kültür ve mozaik kültür

The geography of Turkey, general culture, sub-culture, and the cultural mosaic

Murat Tanrıkulu^{1*}

¹Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Çankırı

Öz: Coğrafyanın gayesi insanın yaşadığı, çalıştığı, bir araya geldiği ve başta kendi mekânı (yaşama ortamı) olmak üzere yüzeyini değiştirmekte olduğu yeryüzünü tanımaktır. Yeryüzünün her tarafı, her mekân parçası, her bölge, keza her deniz; içinde veya yanında yer alan bir saha ünitesine kendi özelliklerini vermekte, adeta bazı özellikleriyle damgalamaktadır. Aynı husus geniş bir saha dahilinde yayılmış bir ırka, bir dine ve bir kültüre ait halk topluluklarının özellikleri için de geçerlidir. Türkiye coğrafyasında genel kültür, alt kültür ve mozaik kültür adlı bu çalışmada öncelikle kültürün ne olduğu üzerinde durulmuş, ardından adı geçen kültürel kavramların hangi amaçla kullanıldıklarına yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: kültür, kültürel coğrafya, genel kültür, alt kültür, mozaik kültür

Abstract: The purpose of the geography, people live, work, come together, and in their place (life environment) on the surface that are changing the earth today. The earth, on every side, part of every place, in every region, as well as all sea; located in or next to a field unit properties of its own, almost like some of the features of the stamps. Same thing with a wide field spread within a race, a religion and a culture of the people also applies to properties. The geography of Turkey, general culture, subculture, and the mosaic of culture named in this study is primarily focused on what culture is, then, in the name of the title of the cultural concepts.

Key words: culture, cultural geography, general culture, sub-culture, cultural mosaic

1. Giriş

İnsan ile çevrenin karşılıklı olarak birbirini ne şekilde etkilediği coğrafyanın ve coğrafyacının temel çıkış noktasıdır (Erinç, 1973: 11-62). Bu çıkış noktaları arasında kültür de yer almaktadır. Çünkü “İnsan ve mekân ilişkilerini çeşitli boyutlarda ele alan, sentez yapan, ilişkiler kuran coğrafya, birçok bilim dalına göre avantajlı bir konuma sahiptir (Özçağlar, 2003: 57)” ve kültür ile yakından ilişkilidir. “Kültür insanın doğa karşısında doğayla birlikte yaşamını sürdürebilmesi için ürettiği her şeydir (Güvenç, 1994: 48).” İnsanın mekânı kullanma ve düzenlemesinde ekonomik, toplumsal ve siyasal faaliyetlerin etkili olduğu bu nedenle beşerî coğrafyanın oldukça dinamik ve güncel bir çalışma konusu olduğu bilinmektedir. Önceki yüzyıllarda yerbilimi (fiziki coğrafya) ile gelişen coğrafya günümüzde kültür-çevre ya da insan-çevre konuları ile dikkat çekmektedir (Doğanay, 1993: 117).

Kültür coğrafyası, kültür grupları ve toplumsal mekânsal işleyişi bakımından mekânsal çeşitliliklerini inceler; dil, din, ırk, ekonomi, cinsiyet, yönetim ve diğer kültürel olguların bir yerden diğerine değişme ya da aynı kalma yollarının tasvir ve analizi üzerinde durur. Kültürler insan grupları tarafından yaratılıp biçimlendirildiğinden, kültür coğrafyacıları da zorunlu olarak insanlarla bir bütün halinde ilgilenmek durumundadırlar. Bununla birlikte birey olarak insanın kültürel bakımdan önemsiz ve güçsüz olduğu kanısına da düşmemek gerekir. Bir kültür her şeyden önce kendi üyelerini belirli şekillerde davranmaya zorlayan bir organizma ya da karşı konulamaz bir güç değildir. En temel düzeyde kültür, birbirleriyle temas halindeki insanlar, yani halk demektir. Bu nedenle diğerleriyle paylaştığı

---

* İletişim: M. Tanrıkulu, e-posta: mtanrikulu@karatekin.edu.tr

kültürü potansiyel olarak değiştirme gücüne sahiptir. Bu yüzden değişim her zaman var olan önemli bir kültürel olgu olagelmifştir. Kültürün coğrafyacilar için olan çekiciliğini antropologlar, tarihçiler ve sosyologlar da paylaşırlar. Coğrafyaciların kültüre olan bakış açıları zaman zaman başka sosyal bilimcilerinkiyle örtüşebilir. Bu durumda bile coğrafyaciları kültüri inceleyen diğer bilim dallarında çalışanlardan ayıracak bir odak noktası ortaya koymak mümkündür. Bu odak noktası da kültür coğrafyacilarının, kültürün ve toplumların mekânsal farklılıkları ve fonksiyonlarıyla olan ilgisidir. Coğrafyacilar gerek beşeri gerekse çevresel her tür mekânsal kalıbı gözlemek üzere eğitilirler. Bu yüzden de kültürdeki mekânsal değişiklikleri tasvir etme ve yorumlamada özellikle yeterlidirler. Coğrafyacilar kültürdeki farklılıklar ya da benzerliklerin karmaşık güçlerin işleyişi sonucu oluştuğunu kabul ettikleri için de kültürel mekânsal kalıpların ortaya çıkardığı soruları açıklığa kavuşturmanın kolay olmadığını bilirler (Özgüç ve Tümertekin, 2000: 80).

İzbırak (1996)'a göre "Millet ve kültür kavramları bir bütün sayılır ve kültür ulusal bünye içinde görölmek gerekir. Kültürümüzün temelleri de geniş ölçüde buna dayanır. Bu arada çeşitli ülkeler arasında çağlar boyunca kültür etkileşimleri olmuş, her biri diğerine kültür aşlamalarında bulunmuştur. Uzun asırlar boyunca bizde de böyle bir durum olmuş, bu arada Türk kültürü de çeşitli ülkelere etkilerini göstermiştir. Bu etkiler büyük Türk imparatorluklarının(Anadolu'da özellikle Selçuklu İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu) genişlemeleri sonucu bir durum almıştır. Bu kültür içinde yetişen ve babadan oğula birçok gelenek ve göreneği de taşıyan herkes aile içinde yetişmiş olarak büyüklerine saygı duyan, tarihine bağlı olan, zayıfı koruyan, yiğit, vatanseverliği son derece kuvvetli insanlar niteliğindedir. Anadolu'nun hemen her köşesinde türlü devirlerde yetişmiş saz şairleri, iyilik ve insanlara yardım etmeyi, insanın dışında ve içinde temiz olmayı aşlamaya çalışmış bilginler ve "Anadolu uluları" Anadolu halkını birer usta eğitimci gibi işlemişlerdir. Güngörmüş, ağır başlı, gözü tok, eli ve kafası işe yatkın, çalışkan, güçlülere katlanmasını bilen, zeki, temiz ve kahraman Türk halkı, okumuşu ve okumamışı ile bu ahlak ve ruh özelliklerini taşıır. Onun dededen kalma bir ruh asaleti vardır. O yumuşak olduğu zaman hemen belli olur. Fakat sertlediği zaman önünde durmak güçleşir. Onun en çok istediği şey onurunun korunmasıdır. Buna pek değer verir. Bunlar da onun yetiştiği uzun çağların verdiği kültürünün bir sonucudur(İzbırak, 1996: 453).

Kültür, bir ulusun kimliği, bireyler arasında sağlam bir bağ, kuvvetli bir yapı ve birçok unsuru içinde barındıran çimentosu, onu ulus yapan değerlerin bütünüdür. Dil, din, örf ve adetler (ataya, büyüğe saygı, kız isteme, oğlan evlendirme, vatan ve millet sevgisi, giyim-kuşam, takılar, baş bağlama vb.), gelenek ve görenekler (misafirperverlik, düğün, nişan, sünnet, asker uğurlama törenleri vb.), halk oyunları, yazılı ve sözlü edebi eserler (destan, masal, türkü, hoyrat, mani, ninni, atasözleri, deyimler vb.) yemekler, mimari, el sanatları (halı-kilim dokumacılığı, çinicilik, kakmacılık, demircilik vb.) yaşamımızı şekillendiren ve kültürümüzü oluşturan yüzlerce başlıktan birkaçıdır. Burada genellikle yazısız olanlar ve duygu boyutunda yaşayıp davranışa dönüştürdüklerimiz manevi/soyut, varlık boyutuna taşıdıklarımız ise maddi/somut kültür öğelerini oluşturmaktadır. Kültür, binlerce yıl içerisinde oluşur, ulusla birlikte yaşar, ortak duygu, düşünce ve yaşamla şekillenerek anlam kazanır. Kuşaktan kuşağa aktarılır. Hiçbir zaman durağan değildir. Zaman içerisinde gelişerek bazen de değişerek devam eder. Ancak bu değişim, insan ömrüyle sınırlanamaz ve ölçülemez. Yüzlerce hatta binlerce yıl içinde ve yavaş gerçekteşir. Bu anlamda kültür, yüz altmışın üzerindeki tanımıyla şekilsiz/formsuz, değişebilen, dönüşebilen ve yorumlanabilen bir kavram görünümdedir.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada konu kavramsal bir çerçevede ele alınmış, materyal olarak konuyla ilgili daha önce yapılmış bilimsel çalışmalar derlenmiş ve taranmıştır, hedeflenen amaçlar tespit edilmiş, interdisipliner kavramlar olan genel kültür, alt kültür ve mozaik kültür(?) kavramlarının diğer disiplinlerde ve coğrafyada nasıl kullanıldığı araştırılmış, ve gerekli bulgulara ulaşılmıştır.

3. Bulgular

Bir kültürün varlığı, bir milletin mevcudiyetini veya bir topluluğun varlığı bir kültürün mevcudiyetini gösterir. Kültürün doğuşunda aşağıda görüleceği gibi, coğrafi durum ve insan unsuru başlıca rol oynadığından ve topluluklar yaşadıkları bölge şartlarının etkisi altında kendi kültürlerini kurabileceklerinden çeşitli kültürler arasında ilerilik, yükseklik vb. gibi ayrımlar yapmak, bazılarını üstün, bazılarını iptidai saymak ilmi anlayışa uygun düşmez. Bu gibi hükümlere ancak tek bir kültürün tarih içindeki seyrinde müşahade edilen gelişmeler açısından, yani aynı kültürün çeşitli devreleri birbiri ile karşılaştırılırken gidilebilir. Zira kültürler de temsil ettikleri cemiyetle birlikte, zaman ve çevre icaplarına uyarak, bizzat yaratma veya dış tesir yoluyla gelişirler. Şu şartla ki her kültür öz vasfını kaybetmez. “Ana kültür kalıbı” bariz bir karakter halinde devam edip gider(Kafesoğlu, 1977: 13-15). Ana kültür kalıbı, hakim olduğu alanlarda genel bir karakter kazanır. Bununla birlikte ana kültür kalıbı içinde, onu destekleyen bazı alt kültür kalıpları da oluşabilir. Bu nedenle burada bu kavramların tanımlanmasıyla işe başlanacak, ardından mozaik kavramının kültür kavramıyla yan yana getirilmesiyle oluşturulmaya çalışılan mozaik kültürle devam edilecektir.

3.1. Genel(millî, hakim) kültür

Genel(millî, hakim) kültür bütün yöre kültürlerinin matematiksel toplamıdır. Millî kültür denince yerellikten çıkmış, onu aşarak yurt bütünlüğünde, bütün bir millet tarafından benimsenmiş ortak değerleri, yaşama biçimlerini ve bunlara bağlı unsurları anlıyoruz. Kültür toplumu oluşturan bireyler, gruplar arasındaki kurumlaşmış ilişkiler bütünü olduğundan her türlü toplumsal olgu kültür potasında eriyerek içerik ve işlerlik kazanır. Kültür kişilik mekanizmaları yoluyla çevreye yansır, aktarılır. Kişisel ve kaynaklı kurumlarla beslenerek toplumda yaratılan kültürün yöresel ve bölgesel farklılıkları olması doğaldır. Bununla birlikte Anadolu'nun günümüzdeki evrensel değerler taşıyan özgün kültür yapısının oluşmasında Türkler ana etken olmuştur. Anadolu pek çok küçük kültürel çevreyi ve onların kültürel yapılarını içinde barındırmıştır. Bu kültür zenginliğini kesin çizgilerle birbirinden ayırmak mümkün değildir. Anadolu coğrafyasında iç içe yaşayan bu kültür zenginliği pek az ulusa nasip olmuştur. Bu bir kültür mozaiki değildir; yurt tutulan Anadolu coğrafyasında kültürlerin yarattığı alaşım, yeni bir Anadolu Türk kültürüdür(Artun, 2000: 2-7).

Bu anlamda kültürler yaşanma, gelişme ve değişme olayı yönüyle alt, orta ve üst diye üç kesime ayrılabilir. Millî kültürü yaşama ve geliştirmede şehirleşme sürecini tamamlamış orta kesim önemli rol üstlenmektedir. Genellikle alt kesimler mahalli, üst kesimler de enternasyonal yapıyı temsil ederler. Hemen bütün kültürlerdeki değişme ve gelişme bu çerçevede cereyan etmiştir. Millî kültürler mahallilikten milliliğe yükselirken enternasyonal eğilimler de milliliğe çekilmelidir. Her kültürün coğrafya, toplum ve insandan kaynaklanan etkilenmeden dolayı bünyesinde farklı alt(mahalli) kültürleri vardır. Aynı toplumun kırsal kesimde yaşayan insanın giyim kuşam, yeme içme, müzik ve folkloru kentli insandan farklıdır. Bu farklılıklar mahalli unsurlar olup şehirden şehre, kasabadan kasabaya değişir. Yapılacak saha çalışmaları ile Anadolu insanının mahalli farklılıklara rağmen çocuğun doğumundan ölümüne kadar geçen sürede yaşanan kültürel değerler özde aynı teferruatta farklıdır(Yuvalı, 1996: 211-217). Öte yandan etnik kimlik, temelde başta dil ve dini inanç olmak üzere, töre, gelenek, ortak sosyal değerler gibi kültürel öğelerin belirlediği bir olgudur. Dolayısıyla etnik kimliğin genetik, biyolojik, irki bir temelde tanımlanması bilimsel gerçekliğe aykırıdır(Önder, 2007: 5).

Türk kültürü, doğup geliştiği coğrafi çevre ve manevi insan gücü bakımından yerleşik ve göçebe diğer toplumların kültürlerinden farklı olduğu için gerçekleştirdiği devlet tipi de bazı özellikler taşımaktadır. Tarihi Türk devletleri belirli bir yapı içinde kurulur, gelişir ve tarih sahnesinden çekilirler(Kafesoğlu, 1977: 201). Genel olarak Türk sosyal yapısı aile, oba (aşiret, soy, oymak, uruğ), boy, budun, il(millet) çizgisi içinde gelişmiştir. Sosyal yapının en küçük birimi ailedir. Ailelerin bir araya gelmesiyle oba, obaların birleşmesiyle boy, boylar bir araya gelince budun ve budunlar da ulus denilen en büyük yapıyı oluşturur. Boy ve budunlardan(devletçi karakterde olanlar) biri, bulunduğu ortamın (siyasi, ekonomik, stratejik) uygun olması halinde diğerlerini idaresi altına alarak devlet kurabilir. Zaman içinde meydana gelen siyasi, sosyal ve ekonomik değişmeler devletin dağılmasına,

yeni bir boy veya budunun ayrı işlevi yürütmesine fırsat verebilir. Aynı anda farklı coğrafyalarda birden çok Türk devleti tarih sahnesine çıkabilir(Yuvalı, 1996: 211-217).

3.2. Alt Kültür

Alt kültür, en genel anlamda, egemen kültür içinde, bazı genel kültürel normlara uyum göstermekle birlikte, kendilerine özgü davranış kalıpları geliştiren grupları tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Bunlar, etnik, dinsel, cinsel azımlıkların oluşturduğu topluluklar olabileceği gibi, ortak değerler çevresinde bir araya gelen gruplar da olabilirler. Örneğin; popüler müzik üzerine yapılan ilk çalışmalardan itibaren, gençlik, burjuva kültürünün değerlerine direnebilen ve kendi davranış kalıplarını üretebilen bir alt kültür olarak tanımlanmış; popüler müzik pazarıysa gençlerin kendilerini ifade edebilecekleri bir alan olarak değerlendirilmiştir. Egemen değer yargılarına direniş ve yeni, özgün davranış kalıplarının oluşturulması, alt kültürlerin tanımlanmasında belirleyici rol oynamaktadır. Bu açıdan, alt kültür incelemelerinde, günlük eylemler politik bir çerçevede yorumlanmakta ve toplumsal faaliyetler, hâkim toplumsal düzene karşı direniş biçimleri olarak değerlendirilmektedir(Negus, 1996: 153). Alt kültür kavramı, ikincil ya da önemsiz anlamına gelmemektedir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi bir farklılığı vurgulamaktadır. Burada Türk kültür dünyası içinde çok sayıda alt kültür olduğunu belirlemekte yarar vardır. Bölgesel, yöresel veya etnik temelde var olan bu alt kültürlerin esasında Türk kültüründen belirgin hiçbir farklılığı da bulunmamaktadır. Anadolu Türk kültür ocağında bin yıldır birlikte harmanlandığımız ise bir gerçek olarak ortada durmaktadır.

Bir ülkenin farklı coğrafi bölgelerinde farklı kültürler ortaya çıkabilmektedir. İşte bu genel kültür içindeki farklı birimlere ve sentezlere, yukarıda da belirtildiği gibi alt kültür adı verilmektedir(Güvenç,1972: 111). Alt kültürler arasındaki temel farklılık, kültür içindeki norm ve değerlerden kaynaklanmaktadır. Geleneksel, endüstrileşmemiş ve dünya ile daha az bütünleşmiş toplumlarda bu farklılık az, endüstrileşmiş ve gelişmiş toplumlarda daha fazla olmaktadır. Örgüt içerisinde genel kültürün bazı birimlerde farklılaşması sonucunda alt kültürlerin meydana gelmesi, genel kültür için bir tehlike teşkil etmemektedir. Birbirinden farklı her alt kültür genel kültürle uyumludur. Alt kültürler arasındaki farklılığa rağmen her parçası birbiriyle anlamlı bütünlük oluşturup birbirini tamamladığından, bu farklılıklar ortak bir senteze yönelip genel kültürü ortaya çıkartmaktadır. Her alt kültürün kendine özgü yaşam biçimi, değerleri, normları, tutum ve davranışları olmasına rağmen, genel kültürün bazı hâkim değerlerini de kapsamaktadırlar(Özkalp, 1994: 78).

3.3. Mozaik kültür

Mozaik, kavram olarak Türkçe sözlükte, “Türlü renklerde, küçük küp biçiminde mermer, taş ya da pişmiş toprak parçalarının yan yana getirilmesiyle yapılan resim ve bezeme işi.” biçiminde tanımlanmaktadır(Türkçe Sözlük, 1998: 1579). Mozaik kültür ise farklı kültürlerin bir araya gelerek bir bütün oluşturması şeklinde tanımlanabilecek yapay ve zorlama bir kavramdır. “Günümüzde bilim insanlarından ziyade siyasi çevreler ve medyanın yakından ilgilendiği mozaik kültür, kavram kargaşasının bir ürünüdür. Türk kültürünün mozaik olarak tanımlanması kültürel olguyu kavrayamamaktır. Mozaikçilik olayı, yani hâkim, mahalli ve ölü kültürleri aynı potada görme hadisesi akli ve ilmi olmaktan ziyade fantezidir. Zira yaşayan bir kültür her vesile temas halinde bulunduğu kültürlerden birtakım özellikler alacak ve başkalarını da aynı manada etkileyecektir. Ayrıca “kültür” ve “mozaik” birbirleriyle çelişen manalar ifade etmektedir. Çünkü mozaik statik, cansız ve birbiriyle ilişkisi olmayan renk ve parçalardan oluşan bir panoyu ifade eder. Kültür ise dinamik, canlı, değişme süreci içinde ve her şeyden önemlisi umumiyetle insanları ve kısmen de bitkileri ifade için kullanılır. Günümüzde kültür mozayığı içinde kendisinden en fazla söz edilen ve adeta ayırım için ölçü konumuna getirilmiş olan gruplar da maddi ve manevi kültür unsurları bakımından mahallilikten öteye gidememektedir. Bu alt kültürlerde sadece coğrafi faktör yanında sınır toplumu olarak komşu ülkelerin kültürel etkisi söz konusudur. Özellikle doğu ve güneydoğuda yapılan yüzey araştırmalarına göre yöre ve insanı maddi ve manevi bakımdan Türk kültürünün bir alt grubunu teşkil etmektedir. Zira binlerce yıldır kız alınıp verilmiş, aynı coğrafyanın farklı iklim ve bitki örtüsü üzerinde yaşamışlardır. Hepsinden

önemlisi insanın doğumdan ölüme uzanan hayat çizgisinde yol-yordam, usül-erkan olarak uymak durumunda olduğu örf ve adetler yani doğum öncesi ve sonrası, sünnet, kız isteme, nişan, ağıtlar, oyunlar, sofrada edebi ve musiki gibi manevi kültür unsurları ile dini, sivil ve sosyal amaçlı somut kültür eserleri, kültür müşterekliğinin, homojenliğin en güçlü belgeleridir. Aralarındaki farklılık da kültürdeki zenginliğin, renkliliğin daha da önemlisi canlılığın bir ifadesidir(Yuvalı, 1996: 211-217).”

Mozaik ve çok kültürlülük yanlıları Hristiyan bazı tarihçilere istinaden “çoğunluğu Hristiyan olan Küçük Asya halkı önce İslamiyet’i kabul etti, sonra Türkleşti derken Türkleri suçlamıyorlar, sadece bazı Müslüman Türklerin aslen Hristiyan Rum olduğunu” ileri sürmektedirler(Güvenç,1995: 123). Bu görüşte olan yabancılar ileride değineleceği üzere X-XIV. yüzyıllar arasında Anadolu’ya olan Türk selini dikkate almadıkları gibi daha XI. yüzyılda Anadolu’nun adına bizzat batıların Turcia/Turcomenia adını verdiğini bilmiyorlardır. Ayrıca yerli ve yabancı bazı araştırmacıların ve belki de birçok heveslinin anlayamadığı veya kabul edemediği bir diğer husus da, kendi ifadeleriyle, Çin’i fethedip Çinleşen, Batı Asya’yı fethedip İslamlaşan, Balkanları fethederek Slavlaşan(Bulgar Türkleri gibi), Mısır ve Suriye’de yerli halk ile karışıp Araplaşan Türk fatihleri Anadolu’da kimliklerini nasıl korudular? Bin yıllık Hristiyan Rum diyarında Müslüman bir Türk ülkesi yaratmayı nasıl başardılar(Güvenç,1995: 124)? Bu soruların cevabı Anadolu’ya gelen Türk nüfusunun sayısı, sürekliliği ve hâkim Türk kültürü gerçeğinin içinde saklıdır. Ayrıca Türkler, Anadolu’ya IV. yüzyılda Kafkasya, IX ve X. Yüzyılda Balkanlar ve Güneydoğu Anadolu üzerinden de önemli ölçüde nüfus akını yapmışlardır. Türkiye’nin sosyal, kültürel ve idari yapısı ile ilgili ana kaynak konumunda bulunan Şer’iyye Sicillerinde geçen zimmi yani gayri Müslim olmasına rağmen Türk adları taşıyan isimlerin varlığı ve sayısına sadece 92 numaralı Kayseri Şer’iyye Sicili(H. 1095/M.1684) defterinde 25 belgede 47 adet Şahin, Murad, Porsuk, Şahan, Uruz, Sefer, Sinan, Devlet, Gülfer, Yakup, İlyas, Garip, Camgöz, Şahhatun, Gülistan, Turaç, Tanrıverdi, Gazanfer, Aslan, İnci, Karakoç, Bahadır, Altun İskender, Sultan, Ay Hatun, Lal Murad, Karacaoğlu, Malkoçbeğ, Karabacak adını taşıyan şahıslardan bahsedilmektedir (Ünal, 1995: 68). Bu manada daha pek çok örnek verilebilir.

“Konuya bu tanımlar çerçevesinde yaklaşırsak, Türkiye ne milletler mozaiki ve sentezi ve dolayısıyla ne de kültürler mozaikiğidir. Kültürün özünde mevcut olan ve Anadolu’nun coğrafi yapısından kaynaklanan mahalli kültür unsurları Türk kültürünün zenginlik kaynaklarıdır. Türkler Anadolu’nun fethinden sonra kendilerinden farklı düşünen ve inanan toplumlara göstermiş oldukları hoşgörünün sonucu olarak, mimariden mutfığa, tedavi şekillerinden ekonomiye kadar günlük hayatı ilgilendiren birçok konuda Müslim, gayr-i Müslim unsurdan bir şeyler aldı, bir şeyler verdi. Fakat Anadolu’nun adı Türklerin yurdu karşılığı olarak “Turcia” dili Türkçe, dini İslam ve kültürü(hâkim kültür) de Türk kültürü olarak bin yıldan beri bu özelliğini sürdürmektedir. Bugün Anadolu’daki maddi ve manevi kültür değerlerimiz Türkistan coğrafyasındaki Türk kültürü ile zaman ve mesafeye rağmen müşterekliğini kaybetmemiştir. Hâkim kültürün mahalli kültürden beslenmesi onun yapı ve fonksiyon değişimini gerektirmez. Bunun olabilmesi hâkim kültürün sahibi olan milletin yok olması ile mümkündür. Yoksa aslan ormanda, tavşan, tilki, geyik, karaca ve benzeri hayvanlarla beslendiği halde kulağı tavşan, kuyruğu tilki, gözü ceylan ve geyik gibi boynuza sahip değildir. Kızılırmak, Sivas’taki Kızıldağ’dan doğar, Karadeniz’e ulaşmaya kadar birçok dere, çay ve adı ırmak olan akarsuyla beslenir. Fakat adı ve özelliği değişmemektedir(Yuvalı, 1996: 211-217).”

Türk kültürü yerine “Türkiye kültürü” görüşünde ısrarlı olan çevreler, ölü kültür konumundaki Hitit, Frig, Lidya, Bizans kültür kalıntılarını Selçuklu ve Osmanlıdan öne çıkarıp veya birlikte değerlendirmek suretiyle Türk kültürünü Antik Çağ Anadolu kültürü ile bütünleştirmek suretiyle “Milli kültür” yerine “çoğulcu milli kültür” lafzını gündeme getirmektedirler. Bu ve benzer eğilimler ilmi bir araştırma olmaktan ziyade dağılan Sovyetler Birliği’nin ‘Etnogenez tezi’ ile izah edilebilir. Oysaki Sovyetler Birliği, bu metodu ile Slav unsuru dışında kalan toplulukları mikro milliyetçilik yoluyla 300-500 bin veya bir milyon nüfustan oluşan, birbiriyle ihtilafli unsurlar haline getirmiştir (Akarslan, 1991: 52-55).

Yuvalı(1996), “Anadolu’da farklı devirlerde tarih sahnesine çıkmış, bugün için herhangi bir toplumca temsil edilmeyen Bizans, Roma, Helen, Lidya, Frigya, Fenike, Hitit, Urartu ve Asur gibi ölü

kültürlerin temsilcilerinin kalıntıları ‘tarihi malzeme’dir. Bunların yeniden hayata geçirilmeleri ve yaşatılmaları ölümlerin hayata döndürülemezleri gibi bunlar da yeniden yaşama şansına sahip değildir. Her birinin kültür kaynakları, dünya görüşleri ve tarihi devirleri ayrı ayrıdır. Mekanları müzeler ya da toprak altı olan bu medeniyetler, Anadolu’yu vatanlaştıran Türk milletinin kültürünü ilgilendirmektedir. Türk milletinin duygu, düşünce ve inanç değerlerini yansıtan eserler kültür hayatımızla ilgilidir. Bunlar arasında Ahlat mezar taşları ile dağımızı, ovamızı, vadimizi ve yollarımızı adeta bekleyen şehit makamları, kervansaraylar, köprüler, çeşmeler, camiler, medreseler, saraylar, evler ve her türlü asar-ı atıklar zikredilebilir. Anadolu’daki kültür mirasını layık oldukları şekilde muhafaza edemez, gelecek nesillere bugünün damgasını taşıyan eserler bırakmazsak, bugün temsil edilmeyen antik kalıntılara istinaden Anadolu’daki homojen Türk kültürü yerine kimi 50, kimi 100 mozaik kültürün varlığını ididaya kalkışır(Yuvalı, 1996: 211-217).” Dedikten sonra şöyle devam etmektedir.

Burada yeni Türk vatanının kuruluş meselesi bahis mevzuu olurken Anadolu Selçukluları devrinde Türk kültür hayatı hakkında ilmi edebiyata geçen bazı fikirleri izah etmek icap etmektedir. Haçlı Seferleri tarihiyle eskiden beri siyasal ve kültürel olmaktan çok, derin bir dini ilgi ile daha XVIII. asırdan başlayarak ciddi surette meşgul olan Avrupalı tarihçiler bizzarure/zorunlu olarak o zaman Mısır, Suriye ve Anadolu’da hükümlanlık eden ve Haçlılara karşı koyan Selçukluların ve onlara tabi beyliklerin tarihine ve Ön Asya’daki Türklerle Hıristiyan ahalinin münasebatı tarihine dair de bazı sabit fikirlere varmışlar ve bu fikirleri kısmen kendi edebiyatımıza, bilim dünyamıza ve bilim insanlarımıza bile birer ilmi hakikatmış gibi kabul ettirmişlerdir. Bu tür temelsiz ve amaçlı yaklaşımlara hizmet eden, sözde bilim insanı, politikacı ve sanatçılara da günümüzde yaygın olarak rastlanmaktadır. Tarihi kaynaklar bize Hıristiyan ahalinin kitle halinde şehir, kasaba, mahalle ve köyler şeklinde ihtida[§] ederek, eski dillerini muhafaza ettikleri yahut Türkleştikleri hakkında hiçbir haber vermiyorlar. Herhalde böyle bir hadise hiçbir zaman vaki olmamıştır. Bu durum ancak münferit şahıs ve ailelerle sınırlı kalmıştır. Keza Ön Asya Türklüğünün, Bizanslılar, Rumlar ve Ermeniler ile toplu halde bir kaynaşma ve karışmalarının vaki olduğunu bildirecek kayıtlara da tesadüf olunmuyor. Hülasa Müslüman Türkler, yerli Hıristiyan ahaliyi kendi milli bünyelerinde eriterek onların etnik hususiyetlerini almamışlar, komşuluk bilhassa kadınlar vasıtasıyla temaslar neticesinde Hıristiyanların bazı itiyadlarının/adetlerinin tesirine maruz kalmışlar fakat o da ötede beride münferit fuhuş adetleri ve meyhanecilikten ileri gitmemiştir. Geçmişten günümüze ülkemizin İzmir, İstanbul gibi büyük kentleri ve tüm kıyı kent ve kasabaları ile diğer kent ve kasabalarındaki ünlü meyhaneler ile genel evlerin işletmecilerinin Rum ya da Ermeni, adlarının da Rumca ya da Ermenice olması(Agora Meyhanesi, Madamın Yeri vb.) bunun en güzel örneğidir. Müslüman Türkler iyi üzüm yetiştirmesini bildikleri halde, Rumlar ve Ermeniler onlara şarap terbiyesi hususunda da muallim olmamışlardır. Selçuklular devrinde Anadolu’da bir ilmi eserin Yunancadan Arapçaya yahut Farsçaya tercüme edildiğine dair hiçbir kayıt yoktur. Keza bu devirde birer Yunanlı veya Bizans âlimi nezdinde kemalat kasb ettiği/kat ettiği kaydedilen hiçbir Ön Asya Türk’ü veya diğer Ön Asya İslam’ı görünmüyor. Çünkü Müslümanlar buna ihtiyaç görmemişlerdir. Bizans hatta Ermeni ikta usullerinin Selçuklular tarafından benimsenmiş olduğu hakkındaki yazılar da metinleri yanlış anlamaktan ileri gelmiştir. Bizanslıların devlet idaresi hususundaki tesirlerine bir misal olarak gösterdikleri çok defa görülen “kendistabil” ve “noter” istilahları** hakikaten bir aralık Selçuklulara geçmişse de tutunamamış ve unutulup gitmiştir. Mali idare konusunda Bizans tesiri hakkındaki fikirler de birer hayal mahsulüdür. Türkçe maliyeci manasında “ağaçı” tabiri gibi gümüş para manasındaki “akça” tabiri de Selçuklularca kullanılmıştır. Orta Asya’dan beraber getirdikleri mehazların/kaynakların kati ifadeleri ile sabit olan bu “akça” kelimesini bir Bizans tesiri olmak üzere Yunanca “asper” kelimesinin Türkçe tercümesi diye tefsir etmek de büyük bir yanlışlıktan ibarettir(Togan, 1981: 209-211). Bütün bunlar bize göstermektedir ki günümüzün bazı bilim insanlarının ısrarla iddia ettikleri gibi Anadolu’daki gayri Türk unsurların asimile edildikleri yersiz ve bilimsel temelden uzaktır. Daha önce de zikredildiği gibi Türklerin nüfusun çoğunluğunu oluşturmadığı alanlarda (Orta, Kuzey Avrupa ve

[§]Başka bir dinden çıkarak Müslüman olma.

** Bir ilim ve sanata mahsus kelime ve tâbir. İstîlâh-ı tıbbî: Tıp terimi.

Balkanlar, Mısır, Cezayir, Fas, Libya, Suriye, İran hatta Güneydoğu Anadolu) asimile oldukları ise tarihi bir gerçektir.

Anatolia, Asia Minor ve Diyar-ı Rum adını Turcia/Turcomenia yani Türklerin vatanı olarak değiştiren ve bunu yaşadığı çağın temsilcilerine kabul ettirenler bu coğrafyaya da adlarını verdiler, damgalarını vurdular. Mustafa Kemal Atatürk'e çok olumsuz şartlarda Düvel-i Muazzama'nın kabul ettiremediği Sevr mantığı bugün barış içinde ve bir başka biçimde gündeme getirilmektedir. Zira çağımızda en etkin ve sürekli savaş yöntemlerinden biri olan "kültür savaşı" ülkemizin gündemini sürekli işgal etmektedir. Türk milleti, Türk kültürü, Türk sanatı, Türk müziği gibi değerler mozaik ve çok kültürlülük kavramlarıyla ifade edilme yoluna gidilmektedir. Bu anlamda Türk kültürü mozaik değil, Türk ulusunun tarihi mirasının ürünüdür (Yuvalı, 1996: 211-217).

Buraya kadar anlatılanları Avrupa Birliği ile ilgili verilecek örneklerle somutlaştırmak mümkündür. Avrupa Birliği yirmi sekiz devletten oluşan bir birliktir. Birliği oluşturan devletler, tüm üye ülkeleri bağlayan standart yasalar aracılığıyla, insan, eşya, hizmet ve sermaye dolaşımı özgürlüklerini kapsayan bir ortak pazar (tek pazar) geliştirmiştir. Birlik ülkelerinin iç sınırları, sınır hatları saklı kalmak kaydıyla, üye ülkelere açılırken birliğin dış sınırları üye olmayan ülkelere karşı sıkı bir koruma altındadır (www.avrupa.info.tr). Bu haliyle Avrupa Birliği Siyasi Haritası bir mozaik benzetilebilir. Ancak birliği oluşturan ülkelerin kültürel yapıları tek tek ele alındığında mozaik dağılır ve durum farklılaşır. Örneğin birçok etnik grubu bünyelerinde barındıran Almanya, Fransa, İngiltere veya Yunanistan için Almanya, Fransa, İngiltere, Yunanistan kültürü ifadeleri kullanılamaz. Bu ülkeler için doğru kullanım, kendi sınırları içinde egemen kültür olan Alman kültürü, Fransız kültürü, İngiliz kültürü ve Yunan kültürüdür. Burada söylenenler, Rusya, Çin ve dünyanın diğer ulus devletleri, hatta 52 federal eyaletten oluşan ABD için dahi geçerlidir. ABD çeşitli etnik yapılardan oluşan bir ülkedir.†† Her ne kadar ülkede özgürlükler gelişmiş olsa da hakim dil İngilizce, hakim kültür de İngiliz temelli kültürdür. Durum bu ülkeler için böyle iken Türkiye için de farklı değildir. Ülkemizde egemen olan kültürden söz ederken, mozaiklikten ya da bir Türkiye kültüründen söz edilemez. Zira doğru ve bilimsel olan "Türk kültürü"dür.

Kültür politikaları, günümüz ve geleceğin kültür yapısının belirlenmesinde, kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasında etkin bir rol oynar. Kültür politikalarının ilkeleri bilimsel çalışmalarla akılcı ve gerçekçi olarak saptanır. Toplumun gerçeklerine maddî ve manevî değerlere uygun esaslara dayandırılır. Toplumun kültürel mirası sonucu oluşan yaşama biçimi inanç ve değerleri günlük kültür politikalarıyla yeniden yapılandırılmaz. Eğitim ve kültür politikaları millidir. Kültür politikaları, evrensellikten kopmadan kültürel değişim ve gelişimle sağlıklı, ikeli politikalarla sürdürülür. Kültürel kimlik oluşturma politikaları belirlenirken millilik, çağdaşlık, demokratiklik, evrensellik ilkelerinden taviz verilmez. Kültürel değişim ve gelişimi yozlaşma, yabancılaşma olarak algılayan durağan insan tipi yetiştirmeyi amaçlayan kültür politikaları faydadan çok zarar getirir. Bu nedenle kültür hakkında söz söyleyen bilcümle politikacı söylediklerinin ve bilcümle ulema ise yazdıklarının bilimsel olmasına son derece dikkat etmek zorundadır (Artun, 2000: 7-8).

4. Sonuç

Sonuç olarak Türkiye coğrafyasında sosyal ve içtimai hayatın her aşamasında bütün ihtişamıyla hakim olan bir genel kültür vardır. Bu kültür, Türk ulusunun binlerce yıllık birikiminin bir eseridir. Genel kültür, şehir şehir, kasaba kasaba, köy köy ortaya çıkan çok sayıda alt kültüre sahiptir ve bu kültürler tarafından beslenir, desteklenir. Alt kültürler özünde genel kültürden detaylar nispetinde ayrılır ve Türk kültürünün zenginlik kayanaklarıdır. Mozaik ise güzel sanatlara ait bir kavramdır ve kültürel bir değer taşır. Ancak kavramın kültür kavramıyla birleştirilmesiyle oluşturulan "mozaik kültür"

††U.S. Census Bureau'ya göre ABD'nin etnik dağılımı; Alman 42.8 milyon(%15.2), İrlandalı 30.5 milyon(%10.8), Afrikalı 24.9 milyon(%8.8), İngiliz 24.5 milyon(%8.7), Meksikalı 18.4 milyon (%6.5), İtalyan 15.6 milyon (%5.6), Polonyalı 9.0 milyon(%3.2), Fransız 8.3 milyon(%3.0), Kızılderili 7.9 milyon(%2.8), Yahudiler 6.0 milyon(%2.0), İskoç 4.9 milyon (%1.7), Hollandalı 4.5 milyon (%1.6), Norveçli 4.5 milyon(%1.6), İskoç-İrlandalı 4.3 milyon (%1.5), İsveçli 4.0 milyon (%1.4), Bilinmiyor 20.2 milyon(%7.2) şeklindedir. U.S. Census Bureau, Census 2000 special tabulation.

kavramı yapaydır ve bir ulusun kültürünü ifade etmekten uzaktır. Bu anlamda Türkiye coğrafyasında kültürel bir mozaiklikten söz edilemez. Yuvalı'nın ve atıfta bulunulan diğer müelliflerin mozaik kültür kavramının ilmi olmadığı, kültür politikalarının ise günlük kültür politikalarıyla yeniden yapılandırılmayacağı tespitleri doğrudur. Yukarıda da belirtildiği gibi bir genel kültür ve onun alt kültürlerinden bilimsel olarak söz edilebilir. Her toplumun bir kültürü vardır ve inceleme o kültür üzerinden yapılır. Bu kültür, yayılabilir, genişleyebilir, başka kültürlerle etkileşimde bulunabilir ancak asla mozaik olamaz. Bilim ve bilim insanı, bilimsel gerçeklikle uğraşır. Bazı çevrelerin gündem oluşturmak için ortaya attıkları uydurma kavramların itibar etmez. Zira uydurma kavramlar ve fanteziler zaman kaybıdır.

Kaynakça

- Akarşlan, M. (1991). *Değişen Dünya Dengeleri ve Rusya Federasyonu*, Bursa.
- Artun, E. (2000). "Halk Kültürü ve Folklorun Türk Kültüründeki Yerine Kültürel Değişim ve Gelişim Açısından Bakış" *Adana Halk Kültürü Araştırmaları* 1, Adana.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafyada Metodoloji*, Milli Eğitim Bak. Yay. Öğretmen Kitapları Dizisi, 187, İstanbul.
- Erinç, E. (1973). 'Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'de Coğrafya, Elli Yılda Coğrafya', *Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yay.*, Ankara., s. 11-62.
- Güvenç, B. (1972). *İnsan ve Kültür: Antropolojiye Giriş*, Ankara.
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Güvenç, B. (1995). *Türk Kimliği*, Ankara.
- İzbrak, R. (1996). *Türkiye II*, İstanbul.
- Kafesoğlu, İ. (1977). *Türk Milli Kültürü*, Ankara.
- Negus, K. (1996). *Popular Music in Theory*. Wesleyan University Press, London.
- Önder, A. T. (2007). *Türkiye'nin Etnik Yapısı*. Fark Yayınları, Ankara.
- Özçağlar, A. (2003). *Coğrafyaya Giriş-Sistemik, Kavramlar Yöntemler*, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.
- Özgül, N., Tümerkin, E. (2000). *Coğrafya, Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özkalp, E. (1994). *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Üniversitesi Yayını, 7. Baskı, Eskişehir.
- Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- _____. (1998). *TDK Türkçe Sözlük II*, TTK Basımevi, Ankara.
- Ünal, A. A. (1995). *92 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili (H. 1095/M.1684) Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniv. Sos. Bil. Enst., Kayseri.
- Yuvalı, A. (1996). "Mozaik Kültür Kavramının Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi", *E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 211-217.

İnternet Kaynakları:

<http://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi/avrupa-birligi-haritasi.html> (25.8.2014)